

O NEKIM MANJE POZNATIM PORTRETIMA NIKOLE ZRINSKOG.

Od savremenih sačuvanih portreta Nikole Zrinskog Sigetskog bit će da je najstariji onaj nürnbergskog bakropisca Matije Zündta (1498.—1571.?), načinjen, po svoj prilici, neposredno poslije smrti Nikoline. Taj je bakropis poznat u dva t. zv. état-a. Prvi je, koji ima bilješku: »Zu Nürnberg auss gangen bei Mathias Zindten«, a drugi onaj, koji mjesto imena Matije Zündta imade zapis: »aussgangen bei Agatias Zindten«. U našim zbirkama nema izvornih otisaka tih dvaju bakropisa. Drugi état njegov reproduciran je (valjada po jednoj reprodukciji, koju ima Kr. državni arhiv u Zagrebu) u Klaićevoj »Povjesti Hrvata« III. 1. str. 163.). Izvornik nije, kako se tu kaže, »drvorez«, već bakropis. (Poredi Nagler »Künstlerlexicon«, XXII. str. 348. br. 16. i Passavant »Peintre graveur« IV. str. 195. br. 10.). Zrinski je tu prikazan u pô figure, en face, nešto malo okrenut nalijevo i držeći u lijevoj ruci ključeve Sigeta, a u desnoj mač. Straga je u daljini prikazana tvrđa Siget. Sve je to u jednom ovalnom medaljonu, koji je okružen bogatom ornamentikom, dok su segmenti u kutovima ispunjeni ratnim znamenjima.

Dominicus Custos, rođen 1560. u Antwerpenu, a umro 1612. u Augsburgu, kopirao je sa Zündtova bakropisa lik Zrinskoga (izostavivši pozadinu) tako, da glava nije više okrenuta nalijevo već nadesno. I Custos je zadržao oblik medaljona, u kojega se okviru nalazi natpis: »Nicolavs Comes Serin — Zigeith Praesidii Dux«. Prvi je état tog bakropisa (kojega u našim zbirkama nema) signiran: »D. Custos sc.«. Ovaj je Custosov bakropis kasnije bezbroj puta kopiran. Jedna takova kopija ima odozdo natpis: »Serinvs pugnavs Christi est quod caesus in hostes, Aeterno cunctos nomine et ante dices«. Ima i egzemplara (po formatu manjih) s nizozemskim natpisima. Posljednji je izdanak tog bakropisa litografija Hühnova iz g. 1860.

Drugi savremeni portret Zrinskoga nalazimo na bakropisu nürnbergskog bakropisca Balthasara Jenichena (1520.—1600.). Crte lica Zrinskoga ostale su tu bitno iste kao u Zündtu (i glava je okrenuta nadesno), jedino se ovaj portret odvaja od Zündtova u tome, što je Zrinski prikazan u čitavoj figuri gologlav, držeći svoj kalpak u desnoj ruci i što mu je odijelo napô orijentalnog kroja. Do njegovih su nogu slikovito namještena razna ratna znamenja. Ni ovaj bakropis nije sačuvan ni u kojoj našoj zbirci. Reproducirao ga je Klaić o. c. str. 261. Opširnije govori o njemu Nagler u djelu: »Die Monogrammisten« I. str. 819. br. 39.

Treći je po redu portret (drvorez), koji se nalazi na naslovnoj strani lista »Neue Zeitung von eroberung und verlust, der beder

Vestungen Guila und Ziget«, štampanog 1566. u Nürnbergu kod Valentina Geyslera. Zrinski je tu prikazan na konju usred boja. (Poredi: K. M. Kertbeny: Bibliografie der ungarischen nationalen und internationalen Literatur, I. str. 199. br. 795.). Primjerke ovog lista imaju budimpeštanski »Nemzeti Muzeum« te gradska biblioteka u Nürnbergu i Regensburgu.

Četvrti je po vremenskom slijedu portret, koji se nalazi u djelu Schrenck a Nozingen-a: »Augustissimorum imperatorum, regum, archiducum, principum, comitum... verissimae imagines et rerum ab ipsis gestarum descriptiones, quorum arma a Ferdinando archiduce Austriae conquista, in Ambrosiana arcis armamentario conspiciuntur. Oeniponti 1601.« (njemačko izdanje od J. E. Noyse von Campenhouten-a »Ynsprugg 1603.«) Tu su od veće česti u bakru reproducirane slike u zbirci ambraskoj, a rezao ih je u bakar već pomenuti Dominicus Custos po crtežima Giovanni Battista Fontane (florebat 1570.—1580.) u Veroni. Kako mi nije za vremena stigla obavijest, da li se u rukopisnom »Inventarium vber die Contrafait vnd Gemähl so... von Innsprugg in das Erzfürstliche Schlosz Ambras Anno 1663. sind transferiert worden«, koji se nalazi u bečkoj Nacionalnoj biblioteci, ne mogu reći, da li je u toj zbirci uistinu bio ovaj portret Nikole Zrinskoga, koji se nalazi u bakru rezan u gore spomenutom djelu Nozingenovu, a kojega primjerak ima Kr. državni arhiv u Zagrebu (vidi djelomičnu njegovu reprodukciju u Klaića o. c. str. 197.). Zrinski je tu prikazan u čitavoj figuri stojeći u jednoj niši. Lijevom se rukom opire o mač, a u desnoj ispruženoj drži jatagan, kojega se donji kraj opire o bedro. Iako neke crte lica podsjećaju na prijašnja dva portreta, ipak je izražaj posvema drugačiji. Lice nije više toliko nabuhlo, već više staračko, koštunjavo i izmoreno. Desno dole na tlu nalazi se kacića s velikim nojevim perom. Sama je niša okružena bogatim, gotovo prenatrpanim baroknim okvirom po načinu onih koje tako često nahodimo na portretnim bakropisima u ono dekadentno doba njemačkog bakropisa potkraj XVI. vijeka. U zbirci Hrvatskog narodnog muzeja (arheološko-historički odio) nalazi se jedna litografija iz XIX. vijeka, koja nije drugo nego kopija ovoga Custosovog bakropisa.

U katalogu aukcije bakropisa tvrtke Dr. Ignaza Schwarza u Beču, koja se održavala 22.—24. marta 1923., reproduciran je jedan zanimljivi savremeni portret (drvorez) Nikole Zrinskoga, koji je dosad nesamo u nas nego i drugdje bio prilično nepoznat, tako te ga u svojim priručnim djelima ne spomi-

Eigentliche Contrafactur des Hölzernen Ritterliche Strafen
 Herr Niclas von Secun Vö. Kay. M. z. gewesener General Obrister In der bairischen
 Sigd. Im 1566.

Der Ritterlich Niemann außser
 Herr Niclas von Secun Hölzernen
 Königlich Kayserlicher Majestät
 Gewesener Obrister General In der
 In der bairischen Sigd.
 Er sich Manlichen Wan. So hat
 Die vor dem In der bairischen
 Welche er sich gessen hat alle
 Das über gessen und so gar
 Von der In der bairischen

Das er in diesem Sigd hat
 Gedenkt mit Oberritterlicher
 Sein Leben gessen an dem und
 Dem Sigd gessen an die Hand
 Dem Sigd gessen an die Hand
 Der alten Christen Trost ist
 Dem in Kayserlich Majestät
 Gens Sigd und gessen gessen hat.
 Von Sigd sigd vor allem verrat.

Lik Nikole Zrinskog Sigetskog (u djelu »Vita Jacobi Despotae Moldavorum...« Witenberg 1587).

nju ni Goedeke ni Drugulin ni Weller. Taj je drvorez velikog formata (visok 43.5 cm. a širok 24.5 cm.). Zrinski je ovdje prikazan sasvim drugačije nego na gore pomenutim portretima. Autor se odrekao svakog nepotrebnog ornamentalnog pribora, njemu je jedino stalo do toga, da lik junakov iskrsne što snažniji i rječitiji. U tu je svrhu ostavio i pozadinu posvema praznu te lik iskače u čitavoj svojoj dinamici. Sam je lik izrađen najjednostavnijim sredstvima, pa iako ta umjetnička sredstva nisu bogzna kolika,

ipak se jasno razabire, da tu još djeluje jaka tradicija velikog cvata njemačkog drvoreza iz vremena Dürerova.

Portret sam ne će da djeluje reprezentativno, već opće ljudski. Dok se na gore pomenutim svima portretima Zündta i Custose u licu Zrinskoga razabira tako reći neka bonhomija i neka gospodstvenost, na ovomu drvorezu lik odaje jedino junačinu, stradaoca. Taj se dojam povećaje i spoljašnjom napravom, gvozdenom kacigom, oklopom i t. d.

Iznad portreta, koji se nalazi u jedno-stavnu okviru, ima u tri retka natpis:

Aigentliche Contrafactur dess Wolgeborne(n) Ritterliche(n) Grafen / Herren Niclas von Serin d. ö. Kay: M. gewesner General Obrister In der beuestigung | Siget im 1566 —

Ispod slike su u dvije kolumne stihovi:

*Der Ritterlich Mann ausserkorn
Graff Niclas von Srin Wolgeborn
Römischer Kayserlicher Mayestaet
Gewesner Oberster General un(d) Rath
Inn der befestigung Siget
Er sich Mannlichen Brau hötzet
Zur woren dem Türkhischen Hund
Welchr er sich glissen hat allstund
Doch überherrscht und so gar gweltig
Von der Türckhen macht manigfeltig*

*Das er sie disem Siget trat
Yedoch mit Ritterlicher that
Sein Leben glassen an dem end
Sein Seel beuolchen in die Hend
Dem Höchste(n) Gott, durch Jesum Christ
Der aller Christen Tröster ist
Drumb In Kayserlich Mayestatt
Gantz hoch und theur beklaget hat.
Gott helff un(s) vör allem verrat.*

Autor nam toga portreta nije poznat, ali će bez svake sumnje biti savremen njemački majstor. Zanimljivo je, međutim, da se u zbirkama Hrvatskoga narodnog muzeja (arheološko-historički odio) i Kr. državnog arhiva u Zagrebu nalaze primjerci jedne litografije, na kojoj je lik Zrinskoga kopiran sa ovog njemačkog drvoreza. Litografija je štampana u Beču kod Adolpha Kunike-a, po svoj prilici oko godine 1840. Litografija ima hrvatski i talijanski tekst. Hrvatski tekst glasi: »Istinita slika Grofa Nikole Šubića Zrinskoga/ zapovednika grada Sigeta god. 1566./ u bakru rezano od Nikole Nellia god. 1566.« — Taj Niccolò Nelli, talijanski crtač i bakropisac, rođen je oko godine 1530. u Mlecima, a najživlji period njegova rada pada među godine 1564. i 1572. Među djelima Nellijevim, ukoliko ih pominju Nagler i Bartsch, nema pomena o tom portretu (Vesme-ov »Peintre graveur italien« nije mi, nažalost, pri ruci.). Meni se ta atribucija čini veoma sumnjiva, jer se poznati mi portreti Nellijevi stilistički bitno odvajaju od ovoga njemačkog drvoreza. Nije, međutim, isključena mogućnost, da jedan bakropis Nellijev s portretom Zrinskoga doista egzistira, pa ga je eventualno na svom drvorezu kopirao autor njemačkog drvoreza. Među Nellijevim bakropisima, naime nalazimo portrete sultana Selima i Sulejmana, datirane g. 1566., dakle upravo u vrijeme sigetske

katastrofe, pa nije isključena mogućnost, da je Nelli načinio i portret Nikole Zrinskoga. U zbirci Kr. državnog arhiva ima reprodukcija jednog grafičkog lista (da li je izvornik bakrorez ili drvorez, ne mogu po reprodukciji rasuditi) s portretom Zrinskoga i s francuskim natpisom: »Nicolas Esdrin Comte de Serin«. Ovaj je portret Zrinskoga bez svake sumnje izdanak portreta s gore pomenutog njemačkog drvoreza. Tip je glave isti, ali je izražaj tu kudikamo bolniji. U detaljima ima nekih razlika: Zrinski je gologlav, kaciga leži pred njim na nekoj vrsti balustrade; desnu je ruku stavio na kacigu, a lijevom drži balčak mača.

*

Kad je ovaj člančić bio već složen naišao sam na još jedan u nas dosad manje poznati portret Nikole Zrinskog. U djelu »Vita Jacobi Despotae Moldavorum Regvli descripta à Johanne Sommero Pirn. edita sumptibus Illvstris et Generosi Domini Emerici Forgach Baronis à Gymes, Eqvitis aurati, Comitiss in Trinchin &c... Witebergae, Per Haeredes Johannis Cratonis. 87. (t.j. 1587.) nalazi se na listu 7a drvorez, koji prikazuje Nikolu Zrinskog u čitavom liku. Uz drvorez ima bilješka: IMAGO ILLVSTRIS COMITIS NICOLAI A ZRINIO ARMATI; PRIMUM SUB DIVO FERDINANDO Imp. pro Regis, quem Hungari more gentis Banum appellat, Regnorum Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae: Deinde svb Divo Maximiliano Imp. Generalis Regni Hungariae à Danubio Illyricum usq; Capitanei, Praefecti Zigethi: Vtriusq; Consiliarij intimi & per Hungariam Magistri Tavernicorum &c.« i stihovi: Me servasse fidem cuncto testabitur avo Mors pulchra ante homines, Spiritus ante DEVM. Iza portreta štampan je »IN IMAGINEM ZERINII ARmati Epigramma, Petri Albini Niveromontij« a poslije toga bakropis grba Zrinskoga s epigramom istog Petra Albina Niveromonti-a »IN ARMA GENTILICIA NOBillissimae et generosissimae stirpis Zerinae«.

Anonimni je drvorez u tom Sommerovom djelu (vidi reprodukciju) visok 175 mm, a širok 137 mm. Zrinski je prikazan u čitavom liku, oklopljen. Na glavi mu je kaciga s perjamicom, o lijevom boku širok mač; desnom rukom drži nadžak. S lijevog ramena pada prema desnom boku široka vrvca, koje se resama okićeni okrajci vijore ispod nadžaka. Fizionomija je glave malo individualna, ali je ipak uglavnom analogna onoj na drvorezu aukcije Schwarzove. Naročito je s ovim srodna forma nosa, dok je lice ovdje manje staračko. Izražaj lica i očiju podosta je konvencionalan pa odaje i po tome osrednjeg majstora njemačke škole šesnaestog stoljeća. Dr. A. Schneider